

**ЛІНГВОДИДАКТИЧНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ
ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ СТУДЕНТІВ
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ**

УДК 378.147

І. Ю. Сіняговська

Основне дидактичне завдання щодо формування пізнавальної самостійності студентів у процесі навчання іноземної мови – створення самого механізму розвитку пізнавальної самостійності, і це завдання ми вирішуємо, залучаючи механізми моделювання. Як відомо, керівництво процесом формування навчальної та навчально-пізнавальної діяльності передбачає проходження певних етапів відповідно до структури педагогічного процесу вищого навчального закладу і педагогічної діяльності: планування, організація, регулювання (стимулювання), контроль, оцінка й аналіз результатів [6].

Ефективне опанування іноземної мови знаходиться у прямій залежності від активності студентів, способів залучення їх до всіх видів мовленнєвої діяльності та інтенсивного вправлення у говорінні, аудіюванні, читанні та письмі. Ще на початку ХХ ст. російський педагог, дидакт В. Стоюнін писав, що достоїнство викладання кожного навчального предмета залежить як від особистості викладача, так і від тих навчальних засобів, якими він може розпоряджатися.

Науковці стверджують, що технологія навчання пов'язана з оптимальною побудовою та реалізацією навчально-виховного процесу з урахуванням конкретної мети навчання певної дисципліни. В. Беспалько визначає її як “змістовну техніку реалізації навчально-виховного процесу” [1], Н. Тализіна [7] наполягає на тому, що на сьогодні сучасна технологія навчання полягає у визначенні найбільш раціональних способів досягнення висунутих завдань. Найбільш вагомий внесок у розробку дидактичних технологій зробили В. Беспалько, Н. Тализіна, Н. Маслова, П. Образцов та ін.

У низці досліджень поняття “технологія навчання” і “педагогічна технологія” ототожнюються. Термін “педагогічна технологія”, як правило, використовують стосовно загальних завдань планування й організації навчально-пізнавальної діяльності. Поділяємо твердження В. Беспалька [1] у тому, що педагогічна технологія – це опис (проект) усього процесу формування особистості, яку навчають, а дидактична технологія – це опис дидактичної складової цього процесу. Опираємося на визначення технології, надане П. Образцовим: «“Технологія навчання – це послідовність (не обов’язково чітко впорядкована) процедур та операцій, що складають у сукупності цілісну дидактичну систему, реалізація якої в педагогічній практиці призводить до досягнення гарантованих цілей навчання і виховання. Процедури, з яких вона складається, узагалі кажучи, не можна інтерпретувати як ланки алгоритму, що детально описує шлях досягнення того чи іншого необхідного педагогічного результату. Скоріше ці процедури варто розглядати як опорні дидактичні засоби, які забезпечують у сукупності рух суб’єкта навчання до заданих цілей” [5, с. 15].

Метою статті є теоретичне обґрунтування та подання лінгводидактичної моделі формування пізнавальної самостійності студентів педагогічного університету.

У межах лінгводидактичної моделі формування пізнавальної самостійності студентів (ЛМФПСС) розглядаються принципи, методи, прийоми, засоби навчання іншомовної професійно спрямованої комунікації в педагогічному університеті. Ми виокремлюємо такі засадничі принципи розробки ЛМФПСС педагогічного університету:

а) принцип цілісності й інтеграції, що орієнтують студентів на опанування способів пізнавальної діяльності;

б) принципи гнучкості та варіативності, які надають можливість застосовувати новітню навчальну інформацію, використовувати навчально-пізнавальні завдання лінгводидактичного змісту;

в) принцип професіоналізації, що надає змогу усвідомити особистісний характер освітнього продукту, який знаходить своє втілення в активації механізму “присвоєння” результатів пізнавальної діяльності і втілюється, зокрема, у застосуванні під час вивчення іноземної мови *текстів фахового спрямування (ТФС)*, що відображають специфіку предметної підготовки, та *текстів педагогічного спрямування (ТПС)* – текстів іноземною мовою, зміст яких віддзеркалює специфіку педагогічної підготовки (базові педагогічні поняття, педагогічні концепції, педагогічні погляди діячів освіти і шкільної справи тощо).

Кінцевою метою використання ЛМФПСС педагогічного університету є його становлення як активного суб’єкта навчально-пізнавальної діяльності, досягнення рівня, коли він може самостійно визначати мету, шлях, засоби досягнення пізнавальної самостійності.

Лінгводидактична модель формування пізнавальної самостійності студентів педагогічного університету розроблялася на основі поєднання та синтезу декількох підходів:

– діяльнісного підходу, на основі якого визначалася пізнавальна самостійність студентів (ПСС) як структурно-блочна єдність; він надає підстави для розкриття ЛМФПСС як складної педагогічної системи, що є органічною частиною професійної підготовки майбутнього педагога-фахівця;

– аксіологічного підходу, який націлює на формування у студентів педагогічного університету ціннісної орієнтації на майбутню професію, усвідомленого ставлення до специфіки майбутньої педагогічної діяльності, розуміння загальних і часткових ціннісних установок, пов’язаних із нею;

– компетентнісного підходу, що є підмурком для розробки науково-методичного забезпечення реалізації лінгводидактичної моделі в умовах навчально-виховного процесу педагогічного університету;

– особистісно-орієнтованого підходу, який надає можливість урахувати індивідуальні особливості формування пізнавальної самостійності кожного

студента педагогічного університету, здійснювати адресний моніторинг, корекційну та самокорекційну діяльність.

Для реалізації зазначеного вище варто використати навчальні матеріали у формі звукозаписів і друкованих завдань, а також комп'ютерні та телевізійні програми, які є складовою запропонованої ЛМФПСС педагогічного університету у процесі навчання іноземної мови. Період адаптації й індивідуалізації навчальних матеріалів можна зменшити залежно від мети, яку ставить викладач. Такий підхід надає студенту можливість здійснити самоіндивідуалізацію за мотивуючим, навчальним, розвивальним і формуючим напрямками [3].

На основі врахування сутності та специфіки іншомовної професійної комунікації у межах ЛМФПСС визначається зміст навчання іншомовного професійно орієнтованого спілкування, що містить у собі такі компоненти: конкретні сфери, ситуації і теми спілкування; мовний, мовленнєвий, країнознавчий та лінгвокраїнознавчий навчальний матеріал; іншомовні знання, навички і вміння мовленнєвого спілкування.

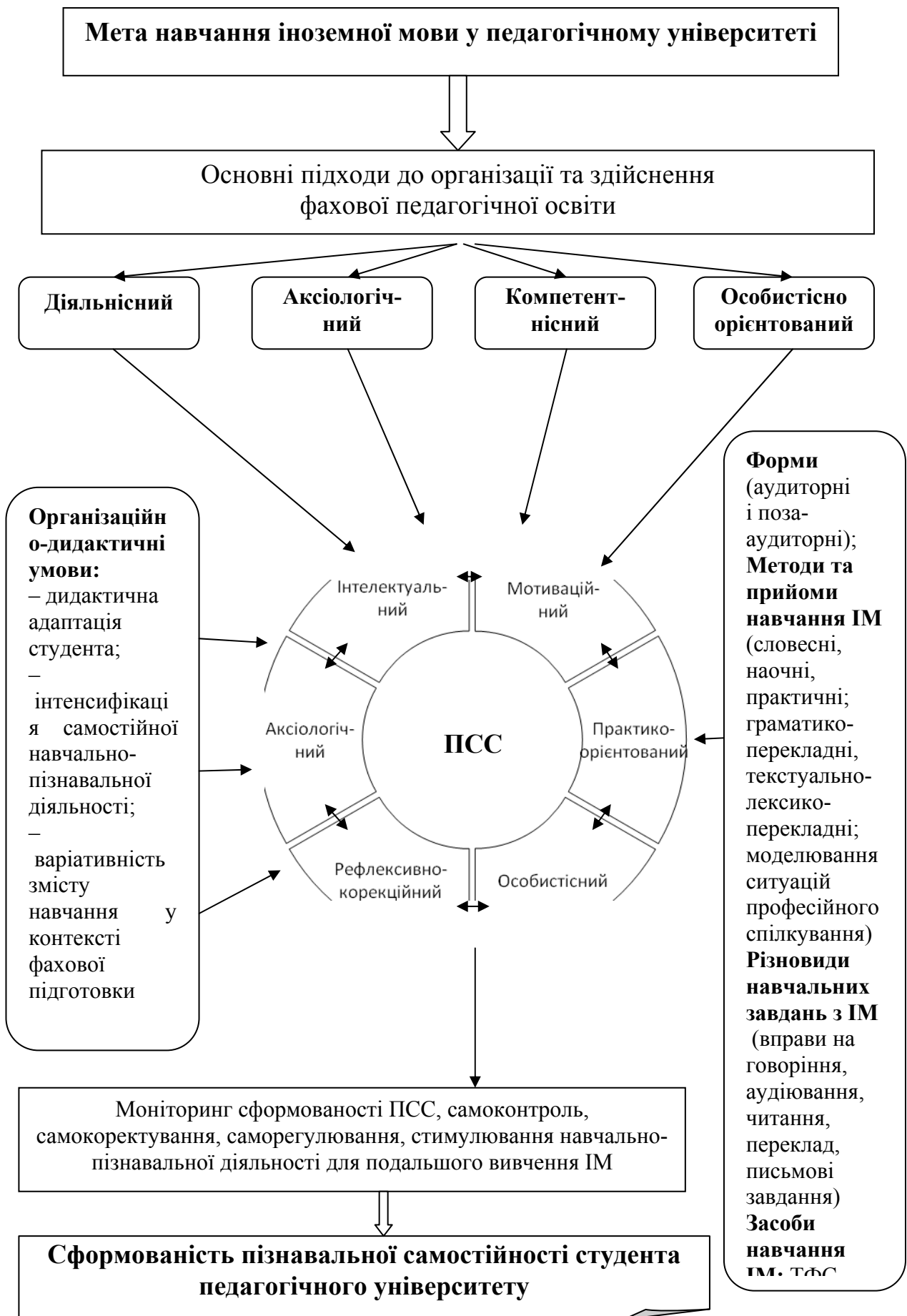
Методичним підґрунтям для створення ЛМФПСС педагогічного університету були “Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, навчання, оцінювання” (англомовне видання “Common European Framework of Reference: Learning, Teaching, Assessment” (1999 p.), німецькомовне “Der Gemeinsame europäische Referenzrahmen für Sprachen: lernen, lehren, beurteilen” (2001 p.); російськомовне “Общеввропейские компетенции владения иностранным языком: Изучение, преподавание, оценка” (2003 p.), україномовне “Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, навчання, оцінювання” (2003 p.) [2]). “Рекомендації Ради Європи” (РРЕ) забезпечують спільну основу для розробки навчальних планів з мовної підготовки, типових програм, підручників тощо у Європі. Вони у доступній формі описують, чого мають навчитися ті, хто опановує мову, щоб користуватися нею для спілкування, та які знання і вміння їм потрібно розвивати, щоб діяти ефективно.

Відповідно до цих рекомендацій виокремлюються такі рівні знання іноземної мови: *A – Елементарний користувач: A1* (інтродуктивний, або “відкриття”), *A2* (середній, або “вживання”); *B – Незалежний користувач: B1* (рубіжний), *B2* (просунутий); *C – Досвідчений користувач: C1* (автономний), *C2* (компетентний) [2, с. 23].

Аналіз вимог, які висуваються до кожного рівня знання мови, надає можливість зробити висновок, що для того, щоб процес навчання іноземної мови у вищому педагогічному навчальному закладі сприяв формуванню ПСС, він має набути необхідного мовного мінімуму (досягти рівня *B1*). Але такого рівня достатньо лише на початковому етапі навчання у вищому педагогічному навчальному закладі. У більшості закладів відповідно до тієї кількості годин, які відводяться на вивчення іноземної мови, передбачається досягнення студентом рівня *B2*. Але бажаним рівнем знання мови для забезпечення ефективності формування пізнавальної самостійності є рівень *C*. Тут слід наголосити на здатності користуватись мовою у навчанні і з професійною метою.

Сучасна дидактика вищої школи приділяє велику увагу організації активної діяльності студентів у засвоєнні нових знань та опануванні вмінь, управління навчально-виховним процесом, а також у стимулюванні активності студентів, залученні їх до планування своєї навчально-пізнавальної діяльності, плануванні методів, засобів і форм навчально-пізнавальної діяльності, її самоорганізації, самоконтролю, тобто у саморегулюванні навчання (В. Галузинський, Б. Євтух). Лінгводидактичну модель формування пізнавальної самостійності студентів педагогічного університету подано на рисунку.

Між теоретичною розробкою ЛМФПСС педагогічного університету та її практичною реалізацією повинна бути низка проміжних ланок, найсуттєвіша з них – технологія реалізації лінгводидактичної моделі. Вона являє собою проєкцію теорії навчання на діяльність викладачів і тих, хто навчається.

Лінгводидактична модель формування пізнавальної самостійності студентів педагогічного університету

Структурною одиницею лінгводидактичної моделі є різноманітні методи: словесні, наочні, практичні (загальнопедагогічні), граматико-перекладні, текстуально-лексико-перекладні, методи моделювання ситуацій іншомовного спілкування іноземною мовою (власне методичні). Граматико-перекладні методи зводяться до вивчення граматики та здійснення дослівного перекладу, текстуально-лексико-перекладні – до вивчення іноземної мови на зв'язних, здебільшого оригінальних текстах шляхом перекладу їх на рідну мову [4].

Ми вважаємо, що технологія реалізації ЛМФПСС педагогічного університету повинна складатися з чотирьох фаз:

1 фаза – фаза первинної рефлексії (з боку студента), планування й організації дій, спрямованих на реалізацію лінгводидактичної моделі (з боку викладача) – характеризується системним аналізом наявного рівня сформованості ПСС педагогічного університету, сприянням розуміння кожним студентом своєї життєвої і професійної позиції; передбачає створення оптимальних умов та оптимального середовища для стимулювання іншомовного професійно орієнтованого спілкування студентів, що виявляється як у формуванні потреби до висловлювання, так і у створенні ситуації спілкування іноземною мовою;

2 фаза – ціннісна – усвідомлення студентом цінності навчально-пізнавальної діяльності, початок моделювання власної пізнавальної самостійності шляхом виконання різноманітних видів навчальної роботи;

3 фаза – проєктивно-регулятивна – оформлення суб'єктної пізнавальної позиції як системи ціннісно-сенсових орієнтацій, продовження моделювання власної пізнавальної самостійності, виконання практичних вправ та завдань;

4 фаза – фаза вторинної рефлексії – аналіз і самоаналіз студентом наявного рівня сформованості пізнавальної самостійності, досягнутого у процесі вивчення іноземної мови. Суб'єктивний досвід формування пізнавальної самостійності є завжди унікальним, тому й засоби впливу і корекції повинні бути максимально зіндивідуалізованими.

Таке розуміння технології реалізації ЛМФПСС педагогічного університету визначається необхідністю виконання в навчально-пізнавальній діяльності принципів рефлексивності (передбачає осмислення власного пізнавального досліду, знаходження в ньому особистісних сенсів), інтерактивності (співвідношення власних сенсів, усвідомлення професійних орієнтацій), проєктивності (розвиток професійної самосвідомості, затвердження власної пізнавальної позиції у практичній навчально-пізнавальній діяльності).

Цілком поділяємо точку зору тих учених, які стверджують, що процес формування ПСС – це процес росту суб'єктивності пізнання, самовизначення в соціумі як індивідуальності і професіонала.

Отже, за нашим теоретичним обґрунтуванням та узагальненням подана лінгводидактична модель повинна позитивно вплинути на формування пізнавальної самостійності студентів педагогічного університету як структурно-блочної єдності.

Список використаної літератури

1. Беспалько, В. П. Слагаемые педагогической технологии / Владимир Павлович Беспалько. – М. : Педагогика, 1989. – 192 с.
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. видання професор С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
3. Мичковська, В. Р. Формування самостійної навчально-пізнавальної діяльності курсантів вищих військових навчальних закладів у процесі вивчення іноземної мови : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Ванда Ростиславівна Мичковська. – Хмельницький, 2004. – 250 с.
4. Николаева, С. Ю. Индивидуализация обучения иностранным языкам : монография / Софья Юрьевна Николаева. – К. : Вища школа, 1987. – 140 с.
5. Образцов, П. И. Психолого-педагогические аспекты разработки и применения в вузе информационных технологий обучения / П. И. Образцов. – Орел : ОрелГТУ, 2000. – 145 с.

6. Слостенин, В. А. Гуманистическая культура специалиста [Актуальные проблемы гуманитарного образования на пороге XXI века] / Виталий Александрович Слостенин. – М. : Просвещение, 1996. – 178 с.

7. Талызина, Н. Ф. Управление процессом усвоения знаний / Нина Федоровна Талызина. – М. : Изд-во МГУ, 1975. – 343 с.

Рецензент: кандидат педагогічних наук, доцент Мелікова С. О.